



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Synopsis Annalium Societatis Jesu In Lusitania**

**Francus, Antonius**

**Augustæ-Vindelicorum, M. DCC XXVI.**

Annus 1582. Soc. 43.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72313](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72313)

morti eripitur, mancipaturque carceri. Vir plebs abstinuit à diripiendo Collegio, & nostris occidendis. Plebem incendebant Concionatores de suggestis declamando, esse nos patriæ proditores, hostes reipublicæ, Antonium Societatem everfurum. Hæc, & similia sæpe iterando, nihil nobis tutum reliquere. Nam amicis necessum fuit, se subducere nostro commercio, quoniam periclitabantur, ne erant ferendo communi furori. Episcopus secessit ad insulam Michaëlsensem, duosque de nostris secum duxit. Cum ea insulam Philippum Regem jurasset, clamabant à nobis, & Episcopo impulsam.

14. Non semel plebs meditata aggredi Collegium, fecissetque, nisi Deus mirabiliter illius impetum frænasset. Habitâ à Senatu facultate, relicto tantum ad custodiam domus sacerdote, & coadjutore, Rector cum aliis navem conscendit, ex insula abiturus. In discessu confluxere ad Collegium, præsertim nobiliores fæminæ piæ rogantæ effusis lacrymis, ne insulam in tor animarum periculis desereremus. Apparuit earum à DEO preces auditas; nam ingressi navem, vento contrario repellente, domum regredi coacti sunt.

15. Cum venissent ex Angliâ, & Galliâ inter auxiliares copias, quas petiverat insula, & miserat Antonius, aliqui hæretici, creverunt abominationes sine numero. Eò res venit, ut nemo auderet Collegium, aut templum nostrum adire. Illudebatur Eucharistia, conculcabantur imagines, nihil sanctum impiis, in Deum & homines probos scelera passim committebant. De nobis infanda quæque scripserunt ad Antonium. Furore amens 16. Julii hujus anni litteras dedit in oppido *Estepne* a Præfectum insulæ, ut bona Collegii fisco addiceret; cæmento & calce portas omnes, ac fenestras Collegii clauderet, factâ unicè rotâ, qualem habent moniales, ut per eam de nostris Collegii bonis præberetur quotidianus cibus ad trahendam vitam. Id mandatum executioni. Cum rota parari statim nequiret, cibus mittebatur per januam templi, quam conclusere duabus feris fortissimis. Multæ personæ piæ per parietem altâ nocte cibos in septum conjecerant. Nostri interim se totos dederunt divinis commentationibus, & castigationi corporum, singulis momentis quæque atrociora præstolantes. Hæc inter, & alia innumera, quæ compendium referre non patitur, effluxit annus.

## Annus 1582. Soc. 43.

Alii labores  
Angrensis  
Collegii.

<sup>1.</sup>  
**E**Rat jam mensis nonus, ex quo Angrensis Collegii fenestræ fuerant obturatae, cum jussu Antonii accessit insulæ Dynasta cum potestate administrandi rem civilem, & bellicam. Protinus in foro publico securi subjecit cervicem Joannis Betancorii Vasconcellii. Hic fuit vir ille nobilis, à quo per urbem Philippus Rex proclamabatur. Quo tempore illius sectum jugulum, Stephanus Rector Collegii legebat librum ab eo sibi commodatum, cum rem videt insolitam, nempe libri tabulas externas suavissimo perfusas oleo. Unde intellexit Betancorium occisum. Fuit vir pius, & justus, qui summis desideriis arserat martyrio vitam finiendi.

2. Idem Dynasta blanditiis conatus, nostros in suas pro Antonio partes pellicere, cum perstarent in proposito se non immiscendi Regum litigiis, ut illæsum servarent Institutum suum; indignans asseruit mereri ipsos acerbiora, quam essent passi. Minitatur, laniandos, ac in fluctus devolvendos. Rebus omnibus spoliat Collegium, etiam templi campanis, quas in arce suspendit ad solita militibus facienda signa. Dein jussit, quoniam de suggesto dixissemus contra jus Antonii, & suavissemus Betancorio, ex eodem loco declamaremus Philippum tyrannum esse; secus facturum se, quæ sibi viderentur.

3. Respondit Stephanus, quæ decebant conscientiam, non quæ vellet Dynasta. Igitur crudeliter incensus scripsit ad Præfectum alterius insulæ Antonio parentis, ut ibi carcerem strueret cum fenestella unica lata duobus digitis; pædore

pædore & fame omnes ibi enecare cogitabat. Avertit DEUS consilium; nam rerum vicissitudines executionem impediverunt.

4. Antonius classe 60. navium profectus è Gallia, appulsus ad insulam Michaënsensem, quòd Philippo adhareret, insulæ partem diripuit. Veniente Hispanâ classe, summo ejus Præfecto Marchione S. Crucis, Antonius navigio petivit Angram. Victâ illius classe ab Hispano, meditabatur navigio in Galliam, vel Angliam se recipere, credens marchionem usurum victoriâ, & invasurum Angram. Ubi vidit Hispanam classem recessisse Ulyssiponem, Angræ substitit, Tanquam nostri, & pii civès, qui dicti fuerant ei parùm favere, essent unicè illius curæ, statim denunciatum nostris, ad insulam S. Dominici eundum, ac sine mora inter militum & plebis sibilos, ac clamores rapti ad naves.

5. In unam eos conjecere navem omnibus nudam armamentis, aquæ perviam, & prorsus inutilem. Post mensem illic inter summas transactum arumnas ad aliam minùs laceram translati. E Collegio factum est hospitium, & nosocomium hæreticorum. Tandem mutatâ sententiâ de exilio ad insulam D. Dominici, placuit eos ferri in Angliam nave duplici. Una delata Londinum: illic Andreas Gonfalvius die postremâ Novembris laboribus consumptus obiit. Altera in mari Anglico libertatem à navarcho emit, traducta ad navem Flandricam, quæ omnes exposuit in Algarbiis; inde terrestri itinere tenuerunt Ulyssiponem valde attriti, Rector cumprimis, qui sequenti anno valedixit rebus caducis. Sed non defuerunt supplicia, quibus ultor DEUS punivit Societatis inimicos.

6. Tum è Conimbricensi, tum Eborensi Collegio habitæ missiones in regiones diversas. Nicolaus Pimenta sic incendit Duces Brigantinos, & Villamvisosam ipsorum curiam, ut Dux egerit de condendo Collegio, reditu ad id destinato. Eâ tempestate expectabatur P. N. Claudius Generalis, Hispaniæ Collegia jussu Pontificis Instratus: in ejus adventum dilatum hujusmodi negotium. Verùm nec venit Claudius, & optimâ labente occasione, quæ capillata fuit, nec ea Ducis mens effectum sortita est.

7. Principio hujus anni accessit Româ P. Petrus Fonseca. Ad mensem Julium tempus insumpsit adeundo singula Collegia magno animi sui solatio. Mense Julio renunciatur Domûs Professæ Præpositus. Cum ipso felicitas eam domum ingressa; illo gubernante, miris profecit incrementis, cum in re domestica, tum in exercendis nostris ministeriis. Conimbricæ fervor se macerandi externos quoque scholasticos nostrorum suasionibus invasit. Habebat ad manum Janitor magnum numerum ciliciorum, quæ commodaverat nunc his, nunc illis scholasticis. Plurimi sub noctem intra Collegium in cubiculo januæ proximo se flagitabant. Multi se domi nostræ collegerunt exercitiis S. P. Ignatii. Mille sexcenti scholastici numerabantur. Oratio Latina de D. Elisabetha 4. Julii dici solita in Januarii mensem post Epiphaniam deinceps habenda ordinatur.

8. Collegium D. Antonii, devictis aliquot difficultatibus ope Senatûs urbici, & favore Regis muro cinxit partem spatii nobis ab Henrico dati ad condendum Collegium. Habitâ facultate emit Villam *Enxobregas* dictam, pro communi Sociorum recreatione. Eborensi Collegium Valboniam emit villam suburbanam. Quæ enim hæctenus usi fueramus, à Collegio distat plus mediâ leucâ, proinde nobis incommoda, tametsi pinguiori solo, & excellentibus vineis gauderet.

9. Cùm Regi Philippo placeret Henici avunculi ossa transferre in templum Bethlemiticum, unâ cum ossibus Regis Sebastiani reportatis ex Africa Almeirinum per Tingitanum, & Sylvensem Episcopos; jussu ejusdem vocatur Bracharâ, ubi erat Rector, Leo Henriquiis, cui præcipuæ partes in negotio mandata. Aperto tumulo, & amotâ calce, inventum est incorruptum corpus Henrici, tam vivis coloribus, ut recens mortuus videretur. Id Leo ejus confessarius tibiuit Principis virgineæ integritati, quam servavit illibatam. Ut tantares esset notior, curavit asportari Ulyssipone ex pretiosâ tela vestitum.

Antonius Franco,

R 2

litium,

Missiones. Agitur de Collegio Villavissosa.

P. Petrus Fonseca Præpositus Domûs Prof.

Scholasticorum fervor Conimbricæ.

Mutatur tempus Orationis D. Elisabethæ, Septem, & villa Collegii D. Antonii.

Emitur villa suburbana. Eborensis Collegii.

Transfertur incorruptum corpus Henrici Regis, & Sebastiani ossa.

litium, quo Henrici corpus indutum exposuit omnibus videndum. Cuncti manus, & pedes tanquam viri sancti osculo venerabantur. Sic diebus & noctibus octo inter accensas faces patebat, de nostris in orbem semper aliquot assistentibus. Die 13. Decembris pervenerunt, qui portabant ossa Sebaltiani, & sequenti die funebri pompâ se unâ omnes dederunt itineri. Quo die celebrata iuxta in templo Bethlemitico, præsentes fuerunt, quotquot nostri erant Ulysi-

P. Antonii  
Correa ossa  
translata.

10. Silenda non est pietas nobilis fœmina. Quo tempore anno 1569. peste inarfit Ulysipto, P. Antonius Correa primus tironum Magister, viribus multum debilitatus Bucellas (pagus est in agro Ulysiptonenſi) missus, ibi sanctissimè expirans terræ mandatus est. Prædicta mulier, cui erat à confessionibus, curavit per quendam è nostris ossa ferri in templum Domus Professæ, ubi pro ipsius anima plurima sacra sunt facta, matronâ illâ suggerente ceram abundantem.

Scholæ Bra-  
charæ, & Bri-  
gantii.

11. Dominum Joannem Alphonsum novum Bracharensem Archiepiscopum Collegium excepit oratione Latinâ. Postea adeunti singula gymnasia, Magistros & discipulos audienti, placuit scholasticorum frequentia; erant enim penè mille. Brigantii terni Magistri moderabantur Latinitatis Gymnasia; addiderat tertium Episcopus Pinerius; is tertius Magister perpetuus non fuit.

Res Ango-  
lânz.

12. In Angola degebat Balthasar Barreira, & Balthasar Alphonſus sacerdotes cum duobus coadjutoribus. Id temporis ardebat inter Lusitanos, & Angolæ Regem cruentum bellum. Semper aliquis de nostris sacerdotibus verfabatur in castris, ut Lusitanos, & neophytos juvaret. Id bellum cœperat anno 1580. Anno, de quo agimus, ter victus est à Lusitanis Rex Angolus, amisitque bonam sui regni partem. Lusitani eò tendebant, ut regionem Cambambeniam suam redigerent potestatem. Vulgaris apud eos erat opinio, illic esse montes ex argento solido. Regulus Cambembensis Paulo Diasio Præfecto nuncios misit, se paratum mandata facere, & tradere Lusitanis incredibiles argenti montes. Expectabat Paulus è Lusitania militem, ut eam occuparet regionem, Interim P. Barreira multos conjunxit Christo, inter eos Regulum, in cujus terris Lusitanus habebat castra. Sacris aquis ablutus magnâ pompâ, ac dictus Paulus propter Lusitanum Præfectum.

Moritur Al-  
phonſus Gi-  
lius.

13. Conimbricæ mense Januario vitalem auram reliquit Alphonſus Gilius Coadjutor, vir moribus inculpatis. Additissimus erat Eucharistiæ mysterio. Idem modestissimus, prope mortem agebat, esse sibi solatio singulari, quod agens ædituum nunquam oculos sustulerit in vultum ullius fœminæ. Dæmonem in vitæ confinio abigebat divi Martini verbis: *faceſſe hinc mala bestia, nihil in me funeste reperies.* Exceſſit plenus lætitiâ. Ibidem eodem mense quievit Ruyſius Piriſius scholasticus. Sic voluntatem addixerat moderatoribus, ut in nullam partem ostenderit animi propensionem, lætus semper postquam imperaverant. Recitato psalmo quinquagesimo ad Crucifixum intentus efflavit animam.

P. Michael  
Souza.

14. Nullius obitus æquè funestavit omnes, atque Ven. P. Michaëlis Souza Rectoris Collegii Conimbricensis; erat inter columina Provincie: patriâ Scalabitanus de præcipua regni nobilitate. Egit Præpositum Domus Professæ, Visitatorem, Vice-Provincialem, & bis Rectorem Conimbricensem. Cunctis eminebat virtutibus, ut liquet ex ejus vita prælo commissa. Mortis nuncium excepit hilari vultu; sed socii dolebant omnes, quod amitterent parentem suavisimum. Paucis ante mortem horis singulos complexu, & benedictione dignabatur. Illius ossa condita sunt in sacello divi Antonii cum lemmate. Id tributum singulari ejus virtuti, quod, cum plurimi socii gravibus morbis premebantur, post Michaëlis mortem cœperint omnes sublevari.

Dominicus  
Rodericus.

15. Eboræ, assumptæ Virginis die, quod à magna Matre pustulaverat, quodque futurum declaravit, Dominicus Rodericus mundo ereptus est. Postrema ipsius fuere verba: *Maria Mater gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste*

hoste protege, & mortis horâ suscipe. Fernandus Lucas ibidem non dissimili morte abiit. Sentiens intus imminere diem supremam, homologesi totius vitæ deterisit animam, atque sic vel ante morbum se ad supremum iter comparavit, acutâ dein febre consumptus.

16. Nostri adjicio externum, Doctorem Paulum de Palatiis, domo Granatensem, sacra paginâ in Conimbricensi Academia Professore. Agebat Parochum Ecclesiæ Villæ viridis in Ulysiponensi dioecesi. Semper coluit Societatem. In testamento suo legavit Eborensi Collegio mancipium his verbis: *Mando, ut Alvarus mancipium meum serviat semper Patribus Societatis Eboræ. Id facio in signum animi grati, quod me Patres laureâ Doctoris condiderint, & quo securam reddam mancipii mei salutem; quod cum hactenus bonum fuerit, apud Patres erit melius. Non alienare, non vendere poterunt; nam mea voluntas est, inter ipsos moriatur, ac per eos salvetur.* De Paulo meminit Cardozus in hagiologio 4. Aprilis. Fuerat primus externus, qui gradum Theologici Doctoris acceperat in Eborensi Academia 4. Junii anno 1560.

D. Paulus de Palatiis.

Annus 1583. Soc. 44.

I.

Paulus Diasius Angolæ Præfectus summam hoc anno gloriam apud eas gentes est indeptus. Nam suadente Mocamba Regulo progressus cum exercitu tenuit Cambamben. Hic Rex Angolanus, ut Lusitanos debellaret, in aciem eduxit exercitum infinitæ multitudinis. Erant capitum duodecies centena millia. Complebant montes, & valles. Territi plurimi Réguli, qui Lusitanis adhæserant, ad hostem defecere. Unicus in fide persistit Paulus, qui, ut anno superiore dixi, Christiana sacra jam receperat. Lusitani non excedebant quinquaginta supra centum. Nigri, quos regebat Paulus, erant capitum triginta millia.

Victoria ob-  
tenta precibus  
P. Barreiræ.

2. Innumero hoste conspecto, stupuit Lusitanus, & Æthiopes socii. In his angustiis P. Balthasar Barreira Deo plenus concionem habet; Lusitanos, deinde Nigros exhortatur, ne sinant elabi manibus gloriosissimam victoriam. Divino consilio barbari conjungebantur, ut appareret DEUM pro suis pugnare. Sequenti die (erat Purificationis) visuros Dei potentiam, & Virginis sanctissimæ patrocinium. Eos concepere animos, ut occultæ vires à DEO infusæ viderentur. Igitur se comparant ad prælium sequenti luce committendum. Lusitanus castra muniverat prope flumen Coansam. Erant in vasta planitie, & montibus barbarorum copiæ. Sole oriente stetit in armis Lusitanus, expectans hostis incursum.

3. Digreditur Paulus ad observandos hostium motus: reperit contra morem sublidere quietos, cohortes aliis, atque aliis firmari auxiliis. Igitur memorat Præfecto, quæ viderit; sibi videri, velle barbaros noctu aggredi castra, id fore nobis confusio, & stragi; proinde oportere quàm primum procedere adversus hostem; tutius die, quàm nocte præliari. Placet Præfecto, & Barreiræ Pauli sententia. Barreira secedit ad fundendas in Coelum preces. Procedunt Lusitani, & Pauli milites adversus hostem, datur invadendi signum.

4. Illud in conspectu accidit prorsus admirandum. In barbaros occultâ manu redibant sagittæ contortæ contra Lusitanos; nec hi exonerabant fistulas igniaris sine hostis cæde, nec Pauli gentes misere sagittas incassum. Tegitur cadaveribus campus, & montes, de nostris ne uno quidem occiso. Hic nuntii volant, dicunt Barreiræ debellatum hostem. Surgit, ac festinus adit Præfectum gratulaturus. En aliud miraculum! Hostis tanquam novis additis viribus ferocior incumbit Lusitano, qui tantæ vi impar cœpit referre pedem.

5. Tunc Præfectus animadvertens Barreiræ preces nodum, ac moram fuisse hosti, quò minus vinceret, Patri in clamabat, redeat ad preces, ex ipsis pendere victoriam. Non secus, atque imperatum, facit. Protinus elanguet

R 3

bar-